

ОБЄДНАННЯ БУВШИХ ВОЯКІВ УКРАЇНЦІВ У ВЕЛ.БРИТАНІЇ.

Лекція ч. 2.

К И Й

ДУМКИ ПРО ВИХОВАННЯ

ЦИВІЛІЗАЦІЯ

Виховання ми звичайно зв'язуємо зі школою, забуваючи про те, що воно, властиво, існувало ще перед тими часами, поки в цивілізованих країнах виникло і розвинулося шлік-ництво, тобто майже разом із мовою, як середником взаємопорозуміння між окремими індивідуумами людського суспільства. У боротьбі за існування людина мусіла подолати супротивності природи, підкорити собі звіриний світ і ривалізувати з іншими людьми. В тих далеких геологічних епохах людина повільно, але з подивугідними завзяттям і стійкістю пробивала свій шлях від первісного примітивізму до модерних досягнень цивілізації. Відбувався еволюційний розвиток, а в ньому мусів бути якийсь чинник, що розвивав, передавав і удосконалював поодинокі досягнення. Ним власне й стало виховання. Деякі види живих істот мають своєрідну цивілізацію, наприклад, бджоли або терміти. Вони мають високоорганізований спосіб життя, працюють, виконуючи певні цілеві рухи, але роблять це інстинктивно. Мають і свій вегетаційний цикл, одначе, не мають ні історії, ні культури. З усіх живучих на землі істот культуру посідає лише людина.

КУЛЬТУРА

Творячи історію, людина могла розвивати цивілізацію,

образом якої є культура, а виховання є одним із культурних засобів, маючи за завдання цю культуру розвивати, передавати і відновлювати. Ціллю виховання, однак, не є культура, а повний і гармонійний розвиток окремих одиниць-осіб. У старинній Греції гармонійний розвій прикмет духа й тіла був ідеалом виховання. Юнака віддавали в школу, де інструктори звертали велику увагу на його фізичний вишкіл, застосовуючи для цього цілу низку спеціальних вправ. Відчуття фізичної краси було дуже високорозвинене і греки залюбки виявляли його в мистецтві і скульптурі, а навіть філософ Сократ робив щоденну руханку. Олімпійські ігрища в ті часи мали характер не лише атлетичних змагань, але ставали конкурсами в поезії, співі, музиці, драматичному мистецтві тощо. Атлетика була частиною релігійного культу, в противенстві азійські релігії, погорджуючи тілом, не дозволяють на його плекання. Середні віки характеризуються цілковитим занепадом культивізації тіла, і лише в модерних часах бачимо поворот до зацікавлення тілом. З'являється новий термін - спорт. Однак, в ньому немає всесторонності, він вимагає спеціалізації. Боксер, наприклад, повинен мати довгі руки, а футболіст - сильні ноги, отже, тут спостерігаємо тенденцію до гіпертрофії одних частин тіла і занедбання інших. Медицина поробила значні поступи в останньому часі, але лише в поборюванні хворіб, а лікар цікавиться людиною як пацієнтом. Немає досі окремої науки, яка займалася б плеканням здоров'я, а людство ще не дійшло до класичного ідеалу гармонійного розвою. Відчувається брак інституції і знавців, які слідкували б за нормальним розвитком молоді.

РІСТ

Ніхто не може рости оден за другого, а також і вчитися. Особистий ріст є характерною прикметою молодого організму.

Поштовх до росту є в єстві кожного нормального організму і являє собою власність кожного індивідуума, одначе фізичний ріст повинен іти у парі з духовим. З усіх сотворінь людина має найдовший час дитинства. Курчата, наприклад, вже в першому дні після свого виклювання можуть давати собі раду, а деякі малята-хижачи після відбуття короткого тренінгу полють на здобич як дорослі. У відміну від них, людські немовлята впродовж довгих років є цілковито безпомічні. Вони потребують дбайливого піклування батьків та примінення до них цілої низки виховних заходів старших. Тому виховання дитини починається, властиво, вже від колиски.

ЕДУКАЦІЯ

Всі відомо, як квочка піклується про своїх курчат: вона шукає їм поживу, захищає від холоду, боронить від усяких небезпек, навчас, одначе не тримає їх в гнізді, тільки скоро випроваджує в "люди". Така чинність в латинській мові називається едукацією, беручи початок від слова "едукаре", що значить випроваджувати. На жаль, у нашій мові немає доброго терміну для визначення едукації. Назва "виховання" не охоплює всіх заходів і має пасивний чуттєвий тон, а едукація в протилежність до цього звучить наскрізь активно, бо по суті справи вона активною мусить бути.

АКСІОМА Ч.1.

Едукація має вивести молодь в люди, а не виховати від людей. Якщо ми приймаємо термін "виховання", то мусимо пам'ятати, що основним принципом у св'язних заходах, зв'язаних із вихованням, є аксіома, згідно з якою молодь мусить бути проваджена, а не хована. Попередньо ми сказали, що виховання займається розвитком окремих одиниць-осіб, з чого випливає

висновок про всесторонній розвиток такої одиниці лише в гурті, де вона може свої прикмети показати. Отже, виховання має своїм об'єктом одиницю або суспільство, а ці дві крайності є відзеркаленням напруги цивілізації поміж індивідуалізмом і колективізмом.

ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИКИ

В країнах, де панують тоталітарні системи, спостерігаємо цілковите звироднення спільноти, яке полягає на втечі від відповідальності бути індивідумом та цілковитій піддачі колективові, державі, партії. При такій системі людина дістає згори окреслене завдання і мусить його виконувати. Виховання опирається на повному знищенні індивідуальності і стає інструментом політики. Віж кожної особи вимагається цілковитого занурення вмасу, бо маса є пануючий верстві легким для керування матеріалом. З другої сторони ми є свідками упадку західньої цивілізації.

Величезний поступ техніки приніс рівночасно моральну кризу й упадок віри. Сьогоднішнє модерне західнє суспільство виказує глибоку суперечність між теоритичною політичною рівністю і дійсною економічною неволею. Закони існують для того, щоб регулювати права й обов'язки кожного громадянина, однак економічний індивідуалізм, який опирається на особовості і вимагає свободи, сьогодні нем має можливостей. Таким чином, ми стаємо свідками двох суперечностей -- стремління одиниці до необмеженої свободи і друге: заперечення її в суспільстві, побудованому на марксистських основах. Філософія і життя мусять знайти розв'язання цих суперечностей.

ОСОБОВІСТЬ

Християнська філософія розглядає людську персональність

як непорушну святість у суспільстві. Політика мусить знайти принцип, який погоджував би вільність зі службою, бо вільність є позитивним осягом і до неї не можна прошиставити заборону. Воля і свобода то не є брак заборон і обмежень. Осягнення персонального рівня в житті є одночасно намаганням створення правдивої свободи і спільноти. Як зазначалося вище, суспільство розвиває культуру, а виховання її передає і відновлює. Культура і виховання базуються на філософії, яка мусить дати розумну інтерпретацію виховання і його метод.

СПІЛЬНОТА

Виховання охоплює ціле життя спільноти. Від виховного впливу суспільства не є винятком ніхто - ні старий, ні молодий, бо кожна його одиниця, свідомо чи несвідомо, приймає в суспільстві науку життя. В сьогodнішніх часах той, хто не знає правил вуличного руху, дуже швидко потрапляє від колеса цивілізації. Переселенці з відлюдного острова Трістан да Куня, які були з міською цивілізацією незнайомі мусіли відбути спеціальний вишкіл, перед тим як вийшли на британські вулиці. Люди перебуваючі довгий час в ізоляції від суспільства, скажімо у в'язниці, в шпиталі, після виходу на волю не розуміють життя і потребують певного роду інструкцій чи реабілітації. Українська суспільність по II-ій світовій війні опинилася ^вцілковито нових умовах. Большевицька революція ще перед тим знищила традиційні зв'язки, оперті на сусідстві. Зроджується новий соціальний поділ, базований на класових функціях. Домашній промисл, народне мистецтво, народня ноша перестають існувати, замінюючись на космополітичне барахло. Українська мова у слові й на письмі чимраз більше уподібнюється до "общепонятного язика", а виховання стає інструментом політики, змагаючи до креації нового типу советської

людини. Типовим прикладом цього може бути цілий ряд советських громадян українського походження, які відіграють велику роль при всесоюзному жолобі, хворіючи на знану російську хворобу "двоєдушіє". Сьогодні цей патологічний об'яв починає набирати симптомів многодушія, а російський демагогічний месіанізм - рятувати світ від зла - замінюється на месіанізм советський.

СОВЕТСЬКЕ ВИХОВАННЯ

Метою советського виховання є переконання світу в тому, що советська наука найвища, що техніка найпередовіша, що ціла советська система правління найдосконаліша. Цій меті, перш за все, служить пропаганда, як також демонстрації запуску різно-родних космічних супутників і ракет та нуклеарних вибухів. Пересічний західний громадянин, читаючи щодня у своїй пресі про неймовірні советські досягнення в усіх галузях, мимоволі починає в них вірити. Він бачить у своїй країні страйки з вимогами підвищення заробітної платні, чого в Советському Союзі немає, він чує про цілий ряд невдач із вистріленнями американських космічних кораблів і тоді починає оваційно вітати советських астронавтів, які до його країни прибувають. При цьому слід зазначити, що кожний советський турист у розмові або пресовім інтерв'ю має заздалегідь приготовані і стереотипні відповіді на любі питання, знаходячи цим самим розв'язку найскладнішим проблемам. У відміну від цього, західний дискусіоніст, навіть із дипломатичними студіями, виказує цілковиту ігноранцію советської політичної рутини. Західні державні мужі щойно тепер визнають свою політичну короткозорість по відношенні до советів. Совети мали можливість розвинутися і вийти на світову арену не тому, що були здібні та сильні, лише через відсутність необхідного спротиву і недбальства Заходу. В часі II-ої світової війни, наприклад,

альянтські війська не мали ніякого політичного вишколу, а їх командування жило ілюзіями так само як їх політичний провід. Це тривало роками і лише сьогодні Захід починає впроваджувати у військове виховання політичне освідомлення.

МОДЕРНІ СЕРЕДНИКИ

У модерному суспільстві виховний аспект має родина, церква, держава, школа, військо і ріжнородні товариства. Великі державні мужі являються також виховниками суспільства, а завдяки пресі, літературі, радіо й телевізії, виховання набирає масового характеру. В наших щоденних буднях ми зустрічаємо прояви виховання серед окремих особистостей, шляхом подавання зразку чи прикладу при контактах однієї особи з другою. Коли два приятелі зійдуться на розмову, то один із них усе є в ролі виховника, а другий - учня, звичайно при умові, що ця розмова має конструктивний характер. Слід підкреслити, що виховник мусить користуватися беззастережним авторитетом.

АВТОРИТЕТ

Авторитет являється кардинально важливою обставиною, без якої не можна сподіватися великих вислідів, осягненням яких виховник міг би похвалитися. Без авторитету найрозумніші думки будуть висміяні, найкращі директиви не виконуватимуться, - одним словом, ціле виховання прирікається на невдачу. Є на-роди, в яких шанування авторитету являється самозрозумілою річчю, і це значно улегшує виховницьку працю, тому ми, українці, мусимо здати собі справу з наших прикмет і хиб. Виховання повинно плянувати, що має бути зроблене і як, воно повинно мати чітко окреслений предмет і його методи.

ПРЕДМЕТ ВИХОВАННЯ

Предмет виховання має три основні складники:

- 1/. Вивчення світу, в якому ми живемо,
- 2/. Виведення одиниці в життя спільноти і її безпосередня участь у ньому і
- 3/. Стремління одиниці до вищих ідеалів життя.

Знання й виховання є дороговказами життя кожної одиниці суспільства. Знання людині дає наука. Виховання, натомість, має дати інспірацію для практичного застосування цього знання в дії. Одначе, знання і набутий при його допомозі ґах це ще не все. Існує багато людей із дуже великими природними здібностями і знаннями, набутими в школі, але деякі з них не розвивають їх корисно ні для себе, ні для суспільства. Таким людям бракує певних особистих прикмет - ініціативи, винахідливости, духу ризиковности тощо.

СЕРЕДОВИЩЕ

Вклад знання і персональних прикмет у вищі цілі є активами виховання. Школа людину лише вчить, а суспільство виховує. Є суспільства, які всебічно сприяють розиткові особистих прикмет людини, але трапляються й такі, які її високі пориви гальмують. Ріст рoстин у льодових обширах, наприклад, не можливий, на пустелях ростуть переважно колючі рoстини, а буйний ріст рoстинности відбувається лише там, де є сприятливий ґрунт, вoгкість і тепло. Дехто може сказати, що для виховання буйної молоді треба подібних теплярняних умовин. При цьому, одначе, треба пам'ятати, що в теплярнях можна виростити городину й квіти, але для виплекання дуба треба мати більше простору й твердіших умовин.

КАЗКА...

Всі ми знаємо казку про гордого дуба й покірну лозу. І коли батько або виховники ставитимуть дітям за приклад не дуба, а лозу, яка гнеться від кожного подмуху вітру, тоді можна виховати покоління, яке в житті волітиме лявірувати, ніж чинити опір, гнутися замість твердо обстоювати ту справу, що її ми вважаємо найвищою. Добре знаний є також і наш виховний девіз: нагинай деревце, поки воно молоде.

І ДІЙСНІСТЬ

Отже знову бачимо нагинання замість випростовування, клонення замість взношення до вищих ідеалів, гальмування розвою прикмет замість викорінювання хиб. Коли дерево обскубувати з усіх сторін, то провідний гін не даватиме сподіваного росту, а, якщо він буде недорозвинений, то й ціле дерево всохне. Тому суспільство повинно знайти методи, сприяючі ростові молоді, переводжувати селекцію еліти, майбутнього проводу.

ГУРТ

Методи виховання базуються на певних засадах і принципах. Основним принципом виховання є спостереження факту, що дитина любить гурт. Діти виявляють гін до гурту досить вчасно, а дитячий гамір на вулиці є просто нестримним кличем, який витягає з хати дитину, що тількино навчилася ходити. Отже, спільні забави, шукання пригод і дослідництво є атракціями гурту. В минулому школи мали своїм завданням тільки вчити дітей, а їх вихованням займалися батьки. І, якщо вони не мали для цієї мети відповідного знання або виховного хисту, діти підпадали під вплив вулиці. Сьогодні пробле-

мами виховання дітей, крім шкіл, займаються ще й молодіжні організації.

МОЛОДЬ

Молодіжні організації базують свою діяльність на двох принципах:

- 1/. Діти горнуться до гурту і
- 2/. Діти люблять товариство старших.

На цих принципах повинно базуватися і всяке виховання, а його успіх залежатиме від однієї кардинальної вимоги: діти любитимуть товариство старших лише в тому випадку, коли ці старші зуміють заабсорбувати увагу дітей і ними керувати. Кажучи іншими словами, кожний здібний виховник, який, маючи перед собою гурт, повинен всеціло здавати собі справу з того, що ціллю виховання є не гурт, лише дитина в ньому. Отже, розвиток ОСОБИСТОСТІ від дитинства є постулятом виховання. У нас дитина вважається не малою особою, а річчю. Чи це справді так? - запитає хтось. Та чи йому в мене чого бракує, відповідає батько.

Ясним є одно, що діти, які мають найкраще батьківське піклування, позначаються найслабше розвиненим почуттям особистості. Гурт і є саме тим середовищем, у якому діти мають можливість виявити свої індивідуальності. Спостереження вказують, що діти навіть у принагідно зібраному гурті вляштовують усякі змагання за першість.

ГРИ-ПРОБИ

В дитячому гурті часто відбуваються двобої навкулачки, як також різні проби зручності, вправності і показ відваги. При цьому такий гурт має свої власні критерії і стандарти

оцінок, свої втерті правила й засади, які є незрозумілі для стороннього глядача. Наприклад, кидання камінням у ціль є пробою зручності, спинання на дерево - показом вправності, будова твердинь і укріплень - виявами винахідливості тощо. Крім цього, діти часто змагаються між собою в крику, стрибках чи перегонах.

Випробування відваги належить до вищої категорії змагання. Завдання в цьому напрямі є, звичайно, дуже дотепні, але часто бувають небезпечними для життя. Сюди належатимуть такі, як вхід до темного підземелля, зближення до якоїсь грізної тварини або перегони перед над'їждяючим автотранспортом. Цілковитою самозрозумілою річчю, що виховання ніколи не рекомендуватиме такі небезпечні проби, але при цьому слід визнати відвагу як безперечно велику цінність людини, а не її хибу. Думка, що відвага наражує людину на небезпеку є помилковою, бо, якраз навпаки, при великій небезпеці самотнім спасінням є відвага.

ВІДВАГА

По своїй суті відвага є поборою страху. І тут власне треба відмітити, що наше виховання базується не на розвитку відваги, лише на вполюванні почуття страху вже від самого її дитинства. Звичайно трапляється так, що дитину змалку страшать вовками, поліцейськими, більшовиками і їм подібною наволоччю. Вічне вполювання страху залишає в дитині слід на ціле життя, витворює в ній своєрідну психічну хворобу, манію переслідування, лікування якої є дуже важкою справою. При цьому слід пам'ятати, що дуже велика кількість людських дій і вчинків мотивується не дійсною ситуацією, а страхом, який попросту стає суспільним явищем. В страсі перед втратою грошей багато людей намагаються заховати їх у "безпечне" місце, замість здавати їх до каси і цим самим принести користь і собі й громаді; боячись перестуди, батьки приму-

шують своїх дітей митися в теплій воді, що, замість гартувати, розніжує їх і робить мало відпорними на хвороби. Один із англійських лікарів спостеріг, що емігрантські діти мають на собі забагато одежі. Це перешкаджає їм свobodно рухатися і лише збільшує можливості захворювання.

СТРАХ

Школа виховувала дітей у страхі перед тростиною, суспільство - перед поліцистом, релігія - перед страхом Божим. Однак первісне значення старого слов'янського слова "страх" зовсім не означає боязні, так як у нас тепер його розуміють. Слово "страх" означувало охорону, чи, навіть, опіку. Отже страх означає радше Божу опіку в розумінні позитивної дії Божої сили для фізичної охорони і моральної опіки над своїми сотворіннями. Боязнь не є мотивом чи рушійною силою. Святі мученики йшли на тортури і смерть не з почуттям боязні, лише з вірою у страх Божий над ними. Отже, мотивами великих чинів є віра, ідеалізм і самопосвята. Розвій і виховання молоді в дусі цих мотивів повинні стати найголовнішими напрямними виховання, бо без релігії немає віри, без ідеї нема патріотизму, без посвяти немає героїзму. Наші історичні невдачі ми звичайно приписуємо зовнішнім обставинам. І це може не зовсім слушне, бо, коли наші осяги ми приписуємо посвяті і героїзмові, то з другої сторони невдачі слід віднести на рахунок нашого недбальства, байдужості та боязні, а не зовнішніх обставин.

ПРИКМЕТИ

Кожному ясно, чого можна сподіватися від бойового народу. Перед ним великі можливості, пошана і місце в історії навіть тоді, коли він упаде. Навпаки, потульний і боязкий

нарід викликає в оточенні погорду і зневагу ще під час свого життя. Виходячи з цього, ми мусимо добре здавати собі справу який ми нарід, які маємо прикмети й хиби. Природними якостями бойового народу є відвага, хоробрість, стійкість та ентузіазм. Польовий маршал Монтгомері каже, що британці не потребують вишколу для своєї бравури. /Українці не мають відповідника на це слово/. Рекрут вступає до війська вихований на бойових прикметах ще з дому, дістаючи у війську лише технічний вишкіл, а його особиста відвага й дисципліна є речами самозрозумілими. По своїй природі відвага не є лише побороенням почуття страху в обличчі фізичної небезпеки, а в дійсності повинна бути поштовхом до чину. Дисципліна ж опирається не на страху, а на почутті відповідальності. А це є велика ріжниця. Теперішні війни загрожують масовим знищенням цілим народам, а модерна стратегія стремить до заломання моральних сил ворога. В обличчі такої великої загрози, виховання людини мусить радикально змінитися, бо нарід, який має замір устоятися, повинен бути вихований у бойових прикметах. Завданням модерного виховання є всебічний розвиток таких прикмет: ВІДВАГИ, СМІЛИВОСТИ, ЗАРАДНОСТИ.

ВИКОРИНЮВАННЯ СТРАХУ, БОЯЗНІ ТА БЕЗПОМІЧНОСТИ.

Треба розвивати в молоді провідницькі прикмети - рішучість, ініціативу та присутність ума, викоринювати хиткість, безплянність та розгубленість, розвивати організованість, гін до гурту й особисту й національну гордість, поборювати - хаос, виявлення комплексу меншеартости та брак бажання до змагань, розвивати гарт духа й тіла, викоринювати - розніжнення і зайву чутливість.

Хтось може сказати, що, коли виховання має такі численні завдання, то треба цілий нарід посадити на шкільну лавку або загнати його до касарень. Очевидно, що школи чи касарні можуть у дечому причинитися до виховання, бо деякі людські прикмети

можна плекати в шкільних або касарняних умовах. Одначе, треба пам'ятати, що, коли сталь гарується у вогні, то в такому ж вогні, а не на маневрах, виявляються хоробрість, очайдушність і героїзм або поривність до дії провідника. Таких дій чи прикмет людину навчити не можна, вони мусять бути кожного дня впоєвані до її свідомости і навіть підсвідомости та акумульовані в її душі до часу вияву в акції. Це є найбільшим завданням виховання. Гра на скрипці є умінням видобути з неї музично розмірені звуки, одначе, ніхто не створить із тих звуків мелодії, якщо буде застановлятися над тим, яким пальцем той чи інший звук добути. Тому скрипаль, граючи з нот, одночасно грає також і зі своєї підсвідомости. Правдивий мистець продукує перед глядачами цінності свого духа, але ніколи не знає, як він це робить, і власне цим відрізняється від ремісника. Таким чином, можемо ствердити, що виховання являється своєрідним мистецтвом, а виховник може бути мистцем або ремісником.

ПОСТУП

Коли наука ремесла опирається на імітації, а його масова продукція полягає в копіюванні, то мистецтво не має що копіювати. Воно мусить витворювати нові цінності, які перед тим не існували. Так само представляється справа зі суспільством. Воно повинно виховати краще від себе покоління, бо власне на цій обставині полягає поступ суспільства. Але поступ, який набрав широкого розмаху в останніх часах, є тільки одностороннім. Модерна цивілізація виховує людину власне при допомозі імітації чи копіювання, поступ полягає, фактично, на удосконаленні продукції, а масова продукція вимагає цілої армії спеціалістів. У висліді, поруч із величезним поступом науки й техніки, відбувається занепад філософії. І справді, від часів старовинної Греції в світі немає поступу філософичної думки.

I ЧИН

Раптові зміни в суспільстві називаються революціями. Припустимо, що революція в Україні вибухне спонтанно. Тоді спокійний громадянин раптово мусить стати бойовиком й перетворитися на вояка. Одначе, це буде можливим лише тоді, коли він дістане відповідне революційне виховання, коли матиме перед собою світлі ідеї.

Досі українське виховання дало Україні цілий ряд видатних бойовиків-революціонерів, як після першої, так і після другої світової війни, дало їй українське військо і легендарну Українську Повстанську Армію.

Проте, виховання не може обмежуватися на сучасності, воно повинно дивитися на одну генерацію наперед і великою помилкою є думка, що для того, щоб нація стала іншою, її вистачить перемалювати.

Ні, націю треба виховувати, виховувати щодня, сьогодні й завтра і на протязі довгих літ.

Лондон, листопад, 1962 р.